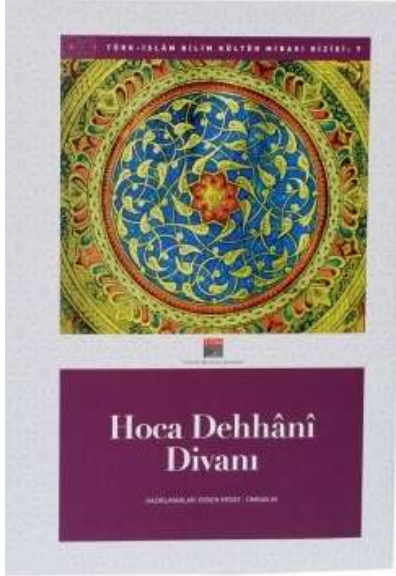

TANITMA: Ersen ERSOY, Ümran AY, *Hoca Dehhânî Divanı*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2017, 303 s.

Fatih BAŞPINAR¹

Hayatı hakkında çok az bilginin bulunduğu, hatta hangi asırda yaşadığı bile tam olarak tespit edilemeyen Hoca Dehhânî'nin 1 kaside ve 7 gazelden başka elde şiirleri bulunmamaktaydı. Hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında verilen bilgi ve varılan kanaatlerin bir kısmı bu az sayıdaki şiire dayanıyordu.

2017 yılının yaz aylarında neşredilip okuyucular ve araştırmacıların istifadesine sunulan *Hoca Dehhânî Divanı*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesinden Doç. Dr. Ersen ERSOY ve Marmara Üniversitesinden Doç. Dr. Ümran AY'nın ortak çalışması. Neşrini merakla beklediğimiz divan hakkında araştırmacılar *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*'nin 15. sayısında (2015) *Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler* adıyla bir makale yayımlamışlardı. Bu makale ile araştırmacıların ilim âlemine sundukları yeni bilgiler kısaca şöyleydi:

1. Dehhânî'nin yeni şiirleri Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi'nde *Mecmua-ı Devâvîn* adıyla 251/811 numarada kayıtlı bir divan mecmuası içinde yer almaktadır ve 2 kaside ile 97 gazelden ibarettir. Dolayısıyla Dehhânî'ye ait şiirlerin toplamı 2 kaside ve 104 gazele ulaşmıştır.

2. Dehhânî 14. asrın ilk çeyreğinde dünyaya gelmiş ve bir kasidesinde adı geçen Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey (ö.1398) zamanının hiç olmazsa bir kısmını idrak etmiştir. Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Ahmed-i Dâî gibi şairlerle çağdaştır.

3. Şair sadece din dışı şiirler söylememiş, muhtevası tevhid ve münacat olan ve yer yer tasavvufi unsurlarla bezeli şiirler de kaleme almıştır.

Araştırmacıların yeni şiirlerden birkaç örnek de yayımladıkları bu makaleden sonra *Hoca Dehhânî Divanı*'nın neşredilmesi için iki yıl daha beklemek gerekti. Fakat artık Dehhânî'ye ait yeni şiirleri -hem de itinalı bir baskı ile- okuma imkânına kavuştuğumuza göre beklemeye değdi diyebiliriz. Zira Türkiye Bilimler Akademisi'nin Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisinin 7. kitabı olan divan, beyaz kâğıda, renkli, ciltli ve gömleklili olarak özenli bir baskı ile neşredilmiş. 15. sayfada *Önsöz* ile asıl kısmı başlayan çalışmanın *Giriş* bölümünde önce Hoca Dehhânî hakkında daha evvel yapılan araştırmalarda ortaya konan bilgiler üzerinde durulmuş, ardından şairin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkındaki yeni bilgiler sıralanmıştır. Bu yeni bilgiler araştırmacıların daha önce neşrettikleri makalede verdikleri ve bizim de yukarıda kısaca değindiğimiz bilgiler istikametindedir.

Divan'ın incelenmesine ayrılan ikinci bölümde önce şiirler şekil yönünden ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Burada divanın tertip şekli, içinde yer alan nazım şekilleri ve şiirlerin beyit sayıları üzerinde durulmuştur. Ardından Dehhânî'nin kullandığı redif ve kafiyelerin ayrıntılı bir biçimde ele alındığı

¹ Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fbaspinar@gmail.com [Tanıtma yazısı kayıt tarihi: 5.4.2018-kabul tarihi: 14.4.2018]; DOI: 10.29000/rumelide.417514

görüyoruz. *Edebî Sanatların* incelendiği kısımda *Mecazlar* alt başlığı altında teşbih, istiare, teşhis, tevriye, tekrar, mübalağa, hüsn-i talil, telmih, leff ü neşr, tenasüp tezat, nidâ, istifham, tecâhül-i ârif, irsâl-i mesel, iktibas; *Söze Dayalı Edebî Sanatlar* alt başlığıyla ise cinas, iştikak, musammat, tarsi ve cemin Dehhânî'deki kullanımına örnekler verilmiş ve bahse konu sanatların diğer örnekleri de listelenmiş. Bu kısmın başında araştırmacılar, Dehhânî'nin *sormak* fiilini şiiirlerinde daima tevriyeli kullandığını özellikle zikrediyorlar.

Divan'ın *Muhteva Yönünden İncelenmesi* kısmında *Atasözleri ve deyimler, Tabiat; Eşyâlar, Giyim-kuşam ve yeme-içme kültürü; Dinî ibareler, Kişiler, Yer isimleri, Arkaik kelimeler* başlıklarını görmekteyiz. Bundan sonra eserin imla özellikleri aktararak yaklaşık 45 sayfa kadar süren *Giriş* ve *İnceleme* bölümleri sona erdirilmiştir.

Transkripsiyonlu olarak ve yazmadaki sıraya göre verilen *Metin* bölümüne göre Hoca Dehhânî'nin şiiirleri 2 kaside, 104 gazel (7'si daha önceden bilinen, 97'si bu çalışmaya ortaya konan) olmak üzere 106 parçadan müteşekkildir. 132. sayfada sona eren şiiirlerden sonra Kaynaklar bölümü yer almakta. Ardından eseri okuyanlara yardımcı olması gayesiyle hazırlandığı anlaşılan bir küçük sözlüğe yer verilmiş. Ancak bu kısmın daha geniş olması gerektiği kanaatini de belirtelim. Şiiirlerin matla beyitlerinin kafiye harflerine göre sıralandığı *Matlalar Dizini* eserden istifade etmeyi kolaylaştırdığı için son derece faydalı bir ek olmuş. Eski Türk Edebiyatı sahasında yapılan metin neşri çalışmalarında az sayıda rastladığımız *Dizin* ise kitabı daha da zenginleştirmiştir diyebiliriz. Kitabın zenginliğini üst noktaya taşıyan ise çalışmanın sonuna eklenen ve Medine Şeyhülislam Arif Hikmet Bey Kütüphanesinde bulunan yazmanın renkli tıpkıbasımı.

Bütün bu bölümleriyle *Hoca Dehhânî Divanı*, Türkçe ve klasik Türk edebiyatı için kıymetli bir çalışma olarak önümüzde durmakta. Bununla beraber eseri okurken dikkatimizi çeken ve düzeltilmesi gerektiğini düşündüğümüz hususlara burada işaret edeceğiz.

Metnin okunmasına dair teklifler

Hoca Dehhânî Divanı başarılı bir metin aktarımı çalışmasının ürünü olarak elimizde bulunuyor. Bununla beraber metnin yalnızca iki yerinde yanlış değerlendirildiğini düşündüğümüz okumalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki:

*Yandı Dehhânî firâkuñ odına
Dimedüñ oda yanaram kandasın (G.30/7)*

beytinde geçen *yanaram* kelimesindedir. Gazelin kafiyeleri *nigârum-çenârum, gül-izârum, müşk-bârum, bahârum, lâlezârum, yârum* şeklinde gelirken makta beytinde kafiye kelimesi Türkçe çekimli bir fiil olan *yanaram* kelimesi olmuş. Halbuki *yanarum* olmalıydı. Zira beyitte “Dehhânî senin ayrılık ateşine yandı, fakat sen ‘Ey ateşe yananım, neredesin?’ demedin.” denmektedir. Dolayısıyla kelime *yanaram* şeklinde geniş zamanda çekimlenmiş bir fiil olarak değil, “yanan” anlamında isim olan *yanar* olarak düşünölmeli ve sonu iyelik ekiyle tamamlanarak *yanarum* diye okunmalıydı.

Divandaki 74. gazelin:

*Şâhâ beni fûrkat odına niçe yakasın
Ya bilişüñi yâd idüben ya da yakasın (G.74/1)*

şeklindeki matla beytinin ikinci mısraına bu hâliyle mana veremedik. *Yakasın* kelimeleri şair tarafından kafiye olarak alındığına göre tekrar eden bu kelimelerin redif olmaması için cinaslı olması icap eder. Bu bakımdan ikisinin anlamları birbirinden farklı olmalı. Yakmak fiilinin bildiğimiz anlamı dışında bir de ‘yaklaşmak, yaklaştırmak’ manaları mevcut. Dolayısıyla şairin ikinci mısradaki kastettiği mana bu olmalı. Fakat “Ey şah, beni ayrılık ateşine daha ne kadar yakacaksın? Yahut tanıdık kimseyi anıp yahut yaklaştıracaksın?” şeklinde nesre çevirdiğimiz beytin manası bu hâliyle de vuzuha kavuşmuyor. Beyti:

*Şâhâ beni fûrkat odına niçe yakasın
Ya bilişüñi yad idüben yada yakasın*

şeklinde okursak kanaatimizce şairin kastı açığa çıkıyor. Dehhânî “Ey şah, beni ayrılık ateşine daha ne kadar yakacaksın? Ve daha ne kadar tanıdığını yabancı görüp yabancıya yaklaştıracaksın?” demektedir.

İmla yahut transkripsiyonla ilgili düzeltme teklifleri

Çalışma içerisinde hem inceleme hem de metin bölümünde gözümüze çarpan imla ve transkripsiyon hataları ile bunların olması gereken yazılışları şu şekildedir:

˘ aşıkā:	‘āşıkā G.84/3.
bade:	bāde G.79/1.
dār u beḳā:	dār-ı beḳā (69. s.)
didim-ise:	didüm-ise G.7/6.
dutasun:	dutasın K.1/18.
ḡarra:	ḡırra G.81/4.
gerindium:	gerundium (60. s.)
ḥaērā-pūş:	ḥaḍrā-pūş G.3/12.
Hızr:	Hızır G.3/12.
ḥār:	ḥvār G.11/4.
Ken’an:	Ken’an G.31/3, G.98/5.
Ken’ân:	Ken’an G.33/1.
Rıḍvân:	Rıḍvân G.70/4.
tāş:	taş G.65/5.
şem˘:	şem’ G.101/5.

Deyimler ve kalıplaşmış sözlere dair

Eserin bu bölümünde (51. s.) tespit edilebilen 8 atasözü ile deyimler ve kalıp ifadeler liste hâlinde yer verilmiştir. Ancak deyimlerin açıklamalarına yer verilmediği belirtilirken “eserin nesre çevirisi yapıldığı için” şeklinde bir ibare geçmektedir. Fakat eserin nesre çevirisi yoktur. Divan içinde geçen deyimler ve kalıplaşmış sözlerden araştırmacıların gözünden kaçtığını düşündüklerimiz bulunmaktadır. Bunlardan *Deyimler ve kalıp ifadeler* içinde hiç yer verilmeyenler şöyledir:

el yumak K.2/11, G.97/1

işitmeze gelmek G.13/6 (krş. sözü işitmeze urmak G.13/6, G.21/2)

BOOK REVIEW: Ersen ERSOY, Ümran AY, *Hoca Dehhânî Divanı*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2017, 303 s / F. Başpınar (p. 311-315)

ele girmek/ girmemek G.24/2, G.47/4, G.75/6, G.84/4
derde düşmek G.31/3
yüzünü kızartmak G.32/4
özünü unutmak G.39/3
gam yememek G.40/7, 94/8
oda yakmak G.47/1, G. 68/3, G.96/2
kulağını burmak G.51/2
(aşk) od(ın)a yanmak G.52/2 (bkz. oda yanmak)
ta'na urmak G.40/2, G.56/3, G.69/6
oda yanmak G.60/5
dilini bağlamak G.64/9
laf urmak G.71/1
dilini uzatmak G.79/4
gönül yıkmak G.81/4
sözde kıl yarmak G.84/6
ayağı izi tozına baş urmak G.88/3 (krş. ayağı (tozu)na yüz vurmak G.73/2, G.92/6)
bağrı kebâb olmak G. 91/3
(hecr) od(ın)a yanmak G.94/5 (bkz. oda yanmak)
bâda virmek G.96/2 (bkz. yile virmek)
yüz suyu G.86/2
işi zer (altun) olmak G.99/9
özünü yire urmak G.103/1
gönülden çıkarmak G.103/7

Deyimler ve kalıp ifadeler içinde yer verilip eksik bırakılan örnekler ise tespit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır:

yüz döndermek G. 65/7
dil uzatmak G.72/3
hâtırı cem' olmak G.83/2 (bkz. hâtırı cem' kılmak G.20/7)
yüz urmak G.92/1
gussa yimek G.92/3
yüz çevirmek G.93/3 (bkz. yüz döndürmek G.66/2)
kanını toprağa karmak G.100/5.

Bütün bunlardan başka çalışmanın *Dizin* bölümünde dağıt-/tağıt-, eyit-/ayt-/eyt-, güzel/güzel i/î/iy gibi farklı imlalara sahip aynı kelimeler arasında birbirine gönderme yapılmasının dizini daha faydalı hâle getireceği kanaatindeyiz. Son olarak 14. asır klasik Türk şiirinin önemli şairlerinden Dehhânî'ye ait şiirleri başarılı bir çalışma ile ilim âlemine sunduklarından ve *Hoca Dehhânî Divanı*'ndan hareketle

TANITMA: Ersen ERSOY, Ümran AY, *Hoca Dehhâni Divanı*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2017, 303 s / F. Başpınar
(311-315. s.)

yapılacak yeni çalışmalara kapı araladıklarından dolayı araştırmacılar Ersen ERSOY ve Ümran AY'a müteşekkir olduğumuzu belirtmeliyiz.